

שמעתא עמיקתא

גליון תנ"ו | פרשת תולדות | תשפ"א | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לשמוע במוצ"ש תחזית מזג האוויר שהוקלטה בשבת

א. מעשה שבת. ב. עבר על מלאכה דרבנן בשוגג. ג. עשה ע"י עכו"ם או מומר. ד. ע"י אינם שתוי"ם. ה. עשה עבור אחרים. ו. איסור הנאה או איסור השתמשות. ז. איסור חפצא או איסור גברא. ח. דבר שאין בו ממש (הקלטות, תמונות ושאר מידע דיגיטלי). ט. להאכילו לחולה שאין בו סכנה.

א. מעשה שבת

איתא בחולין (טו) המבשל בשבת, בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, דברי רבי מאיר, ר' יהודה אומר בשוגג יאכל למוצ"ש, במזיד לא יאכל עולמית, רבי יוחנן הסנדלר אומר: בשוגג יאכל למוצ"ש לאחרים ולא לו, במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים, ע"כ. וע"י ברי"ף (שבת יז. ברי"ף), ברמב"ם (פיו הכ"ט), ברמב"ן (חולין טו. ד"ה ולענין) ובר"ן (שבת יז. ד"ה הילכך) שנקטו כר"י דבשוגג אסור לו ולאחרים עד מוצ"ש ובמזיד לו אסור לעולם ולאחרים עד מוצ"ש. אולם דעת תוס' (חולין טו. ד"ה מור"י) כר"י דבשוגג מותר לו ולאחרים מיד ובמזיד אסור לו ולאחרים עד מוצ"ש. ודעת השו"ע (רס"י שיה) כהרמב"ם ודעימיה. אבל דעת הגר"א (ס"ק א) כותס'. והקט"ה (ס"ק ז) דבמקום הצורך יש לסמוך ע"י בשוגג. [ומשמע מדבריו שבבישול במזיד יש להחמיר. וכן דקדק הגר"א זצ"ל (רס"י פסיו הגה קסט), וצ"ע"ק דזה דלא כמר].

ב. עבר על מלאכה דרבנן בשוגג

וע"י בגיטין (ד. ד.) דרבי יהודה ס"ל דקנסינן אף אם עבר בשוגג על מלאכה דאו', שוגג אטו מזיד, אבל דרבנן לא קנסינן, ור"מ ס"ל היפכא שאם עבר על מלאכה דרבנן גזרו שוגג אטו מזיד ולא במלאכה דאו'. ולפי"ז להשו"ע שפסק כר"י אם עבר על דרבנן בשוגג לא קנסינן ליה. והגר"א (על סעי' יא) יצא להוכיח מכמה מקומות דלא קי"ל כהא דגיטין ובמלאכה דרבנן ר"י סובר כר"מ בין לענין שוגג ובין לענין מזיד, ושכן משמע מהרמב"ם שפסק במטביל כלי בשבת דבמזיד לא ישתמש בהן עד מוצ"ש ומשמע דבמוצ"ש מותר אפי' לו. וע"י בבח"ל (רס"י שיה) מו"כ ע"י. והח"י"א (כלל ט אות יא ונשמי"א ס"ט) שם עשה מלאכה דרבנן, נראה שבשוגג מותר אפילו לו ואף בו ביום. ואם במזיד, אסור אפי' לאחרים עד מוצ"ש מיד.

אולם הפמ"ג (מ"ז ס"ק א וע"י סי' שכא מ"ז ס"ק א) כת' שמשמעות הפוסקים דבו ביום בשוגג אסור אף במלאכה דרבנן ע"י ישראל כמו בעכו"ם, ולא תימא עכו"ם חמור דקל בעיניו, ע"כ. והמ"ב (ס"ק ג וס"ק יח) הביא פסק כהגר"א להקל בעושה מלאכה דרבנן בשוגג. וצ"ע לדבריו הנ"ל בה"ל ובשעה"צ (ס"י שלט אות כד) בצירוף דעת הגר"א פסק כר"מ להקל במלאכה דרבנן במזיד במוצ"ש.

ג. עשה ע"י עכו"ם או מומר

וכת' הרי"ו (ח"יב תניב י"ב, פג ע"ה) בשם הפוסקים דישאר עובר על איסור אמירה לנכרי ועשה מלאכה על ידו, אסורה לו אותה מלאכה לעולם משום קנסא. אבל הרמב"ם (שבת פ"ו ה"ח) פסק דמותר לו ליהנות ממנה במוצ"ש אחר שימתין בכדי שתעשה, ע"כ. וכן פסקו השו"ע (ס"י שז סעי' ה) והרמ"א (ס"י שיה סעי' א).

ועי"ש ברמב"ם שאסרו בכדי שיעשו שלא ישתכר כלום מהמלאכה, שהרי אם יתירו מלאכתו מיד, יש לחוש שמא יאמר שוב לגוי לעשות לו ע"י שיעצא הדבר מוכן מיד. וכן הוא בתוס' (בצה כד.) ובדרך זה כת' הרא"ש (חולין פ"א ס"י טו). וע"י בבח"ל (ס"י רג על סעי' א ד"ה עד) בשם רש"י (נח.) וע"י תוס' (עירובין לט. ד"ה אה). וע"י עוד במ"ב (ס"י רב ס"ק כט וס"י שכה ס"ק עד וס"ק כח והקדמה לסי' תקטו).

ומי"מ כתבו הט"ו (ס"י שיה ס"ק א) והמ"א (ס"ס) דכ"ז בעכו"ם אבל ישראל שעשה לצורך אחר לא חיי שביא פעם אחת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, ועוד שהישראל לא ישמע לו דאין אדם חוטא ולא לו, ע"כ. וכן הביא המ"ב (ס"ק ה).

ועפ"ז יצא להסתפק הפמ"ג (ס"י שכה א"י ס"ק כב) לענין מומר לחלל שבתות האם דינו כעכו"ם לענין זה, דאע"פ שבאמירה לישראל לא אסור בכדי שיעשו שאני התם דלא ישמע לו ולא שכ"ח, משא"כ במומר, אלא דיש לדחות דאמירה לעכו"ם קיל ליה כי אינו אלא שבות, משא"כ כשמבקש ממומר נמצא עובר על לפני"ע וחמיר ליה, ע"כ. ודעת התה"ל (ס"י שיה אות ז) להקל בזה. וע"י בזה

במחזה אברהם (ס"י מח). וע"י עוד במאור השבת (ח"א י"ח י"ח הגה ס"ו) בשם הגר"ש זצ"ל שכת' דלא ברירא ליה האם קי"ל כהפמ"ג, ובשם הגר"ש זצ"ל הביא להחמיר. וכן המנח"ם (ח"ט ס"י לט וח"ג ס"י עט) מחמיר בזה. ד. ע"י אינם שתוי"ם (רי"ב בשוגג או במזיד)

ומלאכה שנעשתה ע"י אינם שתוי"ם בזמננו, אם נימא שדינים כתינוק שנשבו כמבואר בחזו"א (וי"ד ס"י א ס"ק כח), י"ל שדין מעשיהם בשבת כמעשה בשוגג, דמצינו לרמב"ם (שגגות פ"ב ה"ו ומרמ"ם פ"ג ה"ג) שתינוק שנשבה לבין הגויים חשיב אנוס או עכ"פ שוגג, וא"כ שוב יש להתיר למוצ"ש, אלא שלא סמכין ע"י אלא בשעת הדחק, כי הא דדינים כתינוק שנשבו בזה"י אינו מילתא דפשיטא, והארכנו בזה בס"ד בשמעתא עמיתקא גליון ה', ואכמ"ל. ושוי"ם בארחות שבת (ח"ג פ"ח הגה כה ד"ה והנה) שצ"ד כן.

ה. עשה עבור אחרים

וע"י במ"א (ס"י שיה ס"ק ה) שרצה לומר דמי שנתבשל תבשיל בשבילו בשבת שדינו כאלו הוא עצמו בישל, כמ"ש בי"ד ס"י צ"ט ס"ה בד"נא דאין מבטלין איסור לכת', ושוב חזר בו ע"פ הג"י ביו"ד שם דמשמע דדוקא התם חיי שיאמר לעכו"ם לבטל האיסור, אבל הכא בלא"ה צריך להמתין בכדי שיעשו כשבישלו עכו"ם ולישראל לא חיי דאין אדם חוטא ולא לו, ע"כ.

ולפי המ"א איכא נפ"מ בענין מומר שעשה מלאכה (למחמירים לעיל) דיש לאסור אף אם עשה עבור אחרים. וע"י בכת"ס (א"י"ח ס"י ט שנקט שעד כאן לא היקל המ"א הנ"ל אלא במי שעבר במקרה ועשה בשביל אחר, אבל בגוונא שעובר בקביעות מידי שבת בזה בוודאי קנסו רבנן אלא שנתבשל בשבילם דניחא להו כמו להמבשל עצמו כי שייך שיצאו לו בפעם אחרת, ע"כ.

וכת' בט"ז (וי"ד ס"י צט ס"ק א) בשם המהר"ש"ל דמה שאוסרים אם ביטל עבור אחר, היינו דוקא כשיעז זה שנתבטל עבורו וניחא ליה, ואפי' לא צוה אותו לבטלו יש מקום לאסור, אבל בלא"ה לית לן בה. וכן נקט הפמ"ג (מ"ז ס"ק ז) בשם הפ"ת דדוקא כשיעז זה שנתבטל בשבילו נאסר. וכן פסק החכ"א (כלל כב אות ז).

אולם הרע"א (שם על השו"ע שם) ע"פ הריב"ש (ס"י תצח) כת' דאף מי שנתבטל עבורו ולא ידע מזה גם נאסר. ודעת הפ"ח (ס"ק יג) דכל שניחא ליה אף אם לא ידע אסור. וכן נקט החזו"א (ס"י לו ס"ק יג ד"ה ולפי"ז). והכרעת הגר"ש זצ"ל והגר"ש זצ"ל (בדיקת המון כהלכה פ"ו הגה ט) שיש לחשוש לריב"ש. ולפי"ז ח"ה ב"ד אם עשו עבור אחרים אע"פ שלא ידעו מזה יש מקום להחמיר.

ו. איסור הנאה או איסור השתמשות

והנה המ"ב (ס"י שיה ס"ק ד) כת' ע"פ הגמ' בב"ק (ע"א) שמותר ליהנות מדמיה של המלאכה. ומבואר דמעשה שבת אינו בכלל איסור הנאה. אלא דלכאורה צ"ע ע"י המ"ב הטור (ס"י שיה) בשם ספר התרומה דאסור להנות מנר שהודלק באיסור בשבת. ומבואר שמעשה שבת הוא בכלל איסור הנאה. וע"כ צ"ל שתשמישו הרגיל הוא אכילתו. וכ"כ המנח"ש (ח"א ס"י ה), החוט שני (פכ"ב ס"ק א) והשש"כ (מבוא פ"א הגה קסא).

והאג"מ (א"י"ח ח"א ס"י כב ע"ג א) יצא לחדש דר"י הסנדלר הוי מעשה שבת מגדרי איסורי הנאה כדליפנין בב"ק מייקדש"י, ואף למ"ד שהוא רק מדרבנן הוא מגדל זה. וא"כ לא עדיף מכל איסורי הנאה דאמרין מצות לאו ליהנות ניתנו. וע"כ התיר לטבול במקוה שהוחמה בשבת. וסיים דכן נלע"ז למעשה להקל בשעת הדחק גדול, ע"כ. שו"ר בקול אליהו (ח"א א"י"ח ס"י יח) בענין ס"ת שתיקנו בשבת, והורה שאסור לקרות בו, כ"ן בהמתקן עבר על מלאכה, ואע"ג דקי"ל דמצוות לא ליהנות ניתנו, יש לחוש לסברת הר"ז"ה (ר"ה כח) דדרבנן לא אמרין מללי. ובשרשי"ם (ח"א בפתחתו שבסוף הספר) ס"ל להתיר משום שצ"ל ליהנות שבתו וכו'. וע"י בזה בחיים שאל (ח"א ס"י עד אות ט). ובשה"ל (ח"ג ס"י ע) משמע דלא ס"ל סברת האג"מ.

פניני הלכה

הוחזק לשאול ותן טל ומטר בתוך ל' יום האם מהני

א - שנינו בירושלמי (תענית פ"א ה"א) נתפלל ואינו יודע מה הזכיר, א"ר יוחנן כל ל' יום חזקה מה שהוא למוד הזכיר, מיכן והילך מה שצורך יזכיר. וכתב הר"ן (תענית א.) פ"י כגון שהוא עומד בטל ונתפלל ואינו יודע אם הזכיר גשם או לא, שאם הזכיר גשם מחזירין אותו, ואמר רבי יוחנן כל שלושים יום מה שהוא למוד הזכיר ומסתמא הזכיר גשם ולא טל כמו שהוא למוד להזכיר בימות הגשמים, ומ"ה מחזירין אותו לפי שהוא מצלי ומיקל (כלומר מקלל שהגשמים סימן קלה הן בימות החמה). אבל אי אפשר לפרשה להא דר' יוחנן במי שהוא עומד בגשם, שאפילו הזכיר מה שהוא למוד בימות החמה כלומר טל ולא גשם אין מחזירין אותו אלא היכא דלא הזכיר לא טל ולא מטר. אולם הטור (ס"י ק"ה) כתב - ירושלמי התפלל ואינו יודע אם הזכיר אם לאו, קודם ל' יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר מכאן והילך מה שצריך מזכיר. הילכך עד ל' יום אם ספק לו אם הזכיר אם לאו צריך לחזור דמסתמא לא הזכיר. והוא הדין נמי ל' יום אחר הפסח מסתמא הזכיר צריך לחזור.

וכתב הג"י (ס"ו) רבינו מרשש מייירי בין עומד בימות החמה בין עומד בימות הגשמים, וכן נראה מדברי הרא"ש (ס"י א) והמרדכי (ס"י תרס"ז) בריש מסכת תענית, וכך הם דברי סמ"ק (סימן י"א ט). ונראה דלמנהגן בן אשכנז מייירי שאינם מזכירים בימות החמה לא טל ולא מטר, והילכך כשעומד בימות הגשם תוך ל' יום חזקה מה שהוא למוד הוא מזכיר וא"כ חזקתו שלא הזכיר לא טל ולא מטר וצריך לחזור כמו שנתבאר, ואם עומד בימות החמה תוך שלושים יום חזקה שהזכיר גשם כמו שהוא למוד הלכך צריך לחזור. והר"ן איירי למנהג בני ספרד דבימות החמה מזכירין טל ומשום הכי לא מצי לאוקמה דמייירי בעומד בימות החמה.

ולדינא כתב המחבר (ק"י ס"ה) בימות החמה אם נסתפק אם הזכיר מוריד הגשם אם לא, עד ל' יום בחזקת שהזכיר הגשם וצריך לחזור.

והרמ"א כתב - וה"ה לדין דאין מזכירין טל בימות החמה אם נסתפק לו אם אמר מוריד הגשם בימות הגשמים כל ל' יום חוזר, דודאי אמר כמו שרגיל והרי לא הזכיר לא טל ולא גשם, לאחר ל' יום אינו חוזר.

ב - ובדברי האהל מועד (תפלה דרך ב' תניב ט"ו) המובא בב"י (שם) מבואר דדין שאלת טל ומטר כדין הזכרה, דכל ל' יום הפך אחר הרגל לשנונ.

וכן מבואר בדברי הד"מ (שם אות ב) דכתב בב"י דברי הר"מ מרז"ט (המובא בסוף שם) [דס"ב דכל שמוזכר צ"ע פעמים מהני] דהירושלמי קאי בין לענין הזכרה ובין לענין שאלה, ולכן למד המחבר דלי ל' יום לאו דוקא קאמר, דהא בהזכרה הוי יותר מצ' פעמים בלי יום (דבשבתות איכא נמי מוסף דאית ביה הזכרה), ובשאלה הוי פחות מצ' פעמים בלי יום (דהא בשבתות ליכא שאלה), אלא נקט ל' יום להורות על מנין התפילות שמתפללים בלי יום שאין בהם מוסף דהיינו צ"ע תפילות. ע"כ.

והיינו דדין שאלה כדין הזכרה, ובתרווייהו מייירי הירושלמי, אלא דס"ל דהני ל' יום דהירושלמי אין פירושו ל' יום ממש, אלא צ"ע תפילות. ולדבריו נמצא דבהזכרה סגי בפחות מלי יום דהא איכא תפילת מוסף בשבת, ומאי דד בשאלה בעינן טפי מלי יום דהא נחסרו תפילות השבת דאין בהם שאלה.

וכן מבואר בט"ז (ס"ק י"ג) ובמ"א (ס"ק י"ב) דדין שאלה כדין הזכרה. אלא דהט"ז ס"ל דתרווייהו בלי יום תליא. ואילו הגמ"א ס"ל דכשם דבהזכרה בענין כמנין תפילות דאיתא בלי יום, ח"ה בשאלה, והיינו דבשאלה בעינן טפי מלי יום כדי להשלים מנין התפילות שחשורו בשבת, וע"ש דס"ל דהירושלמי לא איירי אלא בהזכרה דבהא סגי בלי יום, אבל בשאלה דליכא בשבת בענין טפי מלי יום.

ויוע"י בשמ"ב (ס"י ק"י ס"ק ל"ז) דכתב דהרהר אחרונים פ"י דל' יום ר"ל כמנין תפילות שיש בלי יום, דהיינו שלש פעמים

